

Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja (2021-2027)

Végrehajtási Terv véleményezése

Készítette: Nagy Tavak és Vizes élőhelyek Szövetsége

Készült: Alsóörs, 2023. 01. 30.

Bevezető

Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja (2021-2027) Végrehajtási Terv c. dokumentum szakmai, társadalmi egyeztetésre a Nagy Tavak és Vizes élőhelyek Szövetsége együttműködő partnereivel az alábbi véleményt nyújtja.

A rendkívül fragmentált Balaton Kiemelt Turisztikai térséget harmonikusan fejleszteni meglehetősen merész gondolatnak tűnik. Három megye területfejlesztési elképzelései, összesen 174 települési önkormányzatának döntései, ezeken túl a MTÜ és más hazai, valamint EU-s pályázati források, befektetői érdekek, a tavat használni kívánó csoportok egymástól függetlenül formálják a térséget. A központosítás a pénzek elosztásában jól látható, hogy egy újabb, helyi központ képes volna-e a térség és a térségi szereplők igényeit és problémáit is átlátni, tudna-e a döntéshozóra hatni, nem célunk véleményezni.

A Nagy Tavak és Vizes élőhelyek Szövetsége fő célkitűzése: a természeti erőforrások közül különösen a vízkészlet - tavaink, a felszíni és felszín alatti vizek, a vizes élőhelyek -, a biológiai sokféleség védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az Alaptörvény P. cikkének szellemiségében, így véleményünket is ennek megfelelően alakítottuk ki.

Probléma felvetés 1.

“A végrehajtási terv a kiemelt térségi Stratégiai Program és Operatív Program célrendszerére épül. Fő cél a Balaton térségének dinamizálása, fenntartható gazdasági fellendítése, a régió ökológiai rendszerének megőrzésével együtt, hogy a térségben élők és dolgozók számára egész évben biztosítható legyen egy kiemelkedő minőségű élet és munkakörnyezet.”

Természetesség, fenntarthatóság, egészség, megújuló képesség, mint fő pillérek kerültek meghatározásra. Ezek és a kapcsolódó, átfogó célok is veszélybe kerültek, mert a fenntartható szempontú fejlődés helyett felhalmozás történt és történik, elsősorban a vízparti településeken és ezen belül is a tó parti- és partközeli sávjában. A befektetők mohósága pedig nem veszi figyelembe a természeti értékek-, a biodiverzitás megőrzésének fontosságát, a klímacélokat, újabb és újabb területeket épít be. A Balaton, mint ökoszisztéma figyelmen kívül hagyása miatt évek óta kongatják a vészharangokat a Balatont kutató szakértők, szólalnak fel helyi civil közösségek.

Javaslat 1.

Valóban nagy szükség volna a tavat egyetlen egységként kezelni, sőt a vízgyűjtőre kiterjesztve vizsgálni. Tovább nehezíti az egységes kezelést az a tény, hogy a Balaton és vízgyűjtő területe 3 vízügyi igazgatóság fennhatósága alá tartozik. Véleményünk szerint a legfontosabb volna a tó és vízgyűjtője integrált vízgazdálkodásának megvalósítása, vízminőségének biztosítása, a tó ökológiai rendszerének megvédése, a vizes élőhelyek megtartása, mert ezek nélkül a fejlesztés okafogyottá válhat. Egy fürdésre alkalmatlan, élettelen tó minden vonzerejét elveszíti.

Sajnálattal vettük tudomásul, hogy a Balaton térség vízgazdálkodását érintő kérdésekről, a tervezett és megvalósult fejlesztésekről szóló belügyminisztériumi tájékoztató anyag nem publikus, a térség környezet- és természetvédelmét érintő kérdésekről, a tervezett és megvalósult fejlesztésekről beszámoló elnapolásra került. Ez nagyban hozzájárult volna a Végrehajtási Tervben megfogalmazott célok konkrét tartalmának megismeréséhez.

Probléma felvetés 2.

“Fő cél a Balaton térségének dinamizálása, fenntartható gazdasági fellendítése, a régió ökológiai rendszerének megőrzésével együtt, hogy a térségben élők és dolgozók számára egész évben biztosítható legyen egy kiemelkedő minőségű élet és munkakörnyezet.”

A térség dinamizálása, gazdasági fellendítése nagyobb részben építési beruházásokon keresztül vezet, s ez minden esetben az élő természet kárára történik. Minden, a térségbe hozott „fejlődés” épületekben, utakban, térkő és burkolat négyzetméterekben, folyóméterekben valósul meg (ld. indikátorok). Így a fő cél ebben a megfogalmazásban ellentmondásos.

Javaslat 2.

A magas minőségű környezet biztosítása nem elsősorban technológiai kérdés, hanem elsősorban szemléletváltás kérdése és kulcsa a fogyasztás csökkentése (demand-side mitigation). A magas minőségű környezet azon múlik, hogy a jelenlegi természeti környezetet hogyan óvjuk meg és állítjuk helyre, és a jelenlegi épített környezet minőségét (nem pedig mennyiségét!) hogyan javítjuk. A természeti környezet és az épített környezet "fejlesztését" úgy kell fenntarthatóan végrehajtani, hogy a jövőben várható természeti, társadalmi, gazdasági változások bekövetkeztével is vonzó és biztonságos legyen.

Problémafelvetés 3.

A stratégiai célokkal és az átfogó fejlesztési célokkal alapvetően egyetértünk, ezek jó célok, amelyek összhangban vannak egymással is. Három fő fejlesztéspolitikai fókusz: klímaadaptáció, népességmegtartó képesség erősítése, térségi kohézió erősítése.

Javaslat 3.

A klímaadaptáció vitathatatlanul fontos, de vele egy fontossági szinten kell kezelni a klímaváltozás mitigációját. Törekedni kell a klímaváltozás lassítására, megállítására az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésével, energiahatékonysággal és energiatakarékosan. Ez egy olyan cél, amely fejlesztéspolitikai fókuszaként, szakterületeken átívelő stratégiákat, célzott fejlesztéseket és kommunikációt igényel. Ha nem kerül a fejlesztéspolitika fókuszába a klímaváltozás mérséklése, olyan mértékben fog változni a klíma, amelyhez lehetetlen az adaptáció.

Ezért javasoljuk az 1. fejlesztéspolitikai fókusz kibővítését a következőre: " klímaváltozás mérséklése és klímaadaptáció"

Ez a változtatás összhangban van a Veszprém, Somogy és Zala vármegyei klímastratégiákkal, a Balaton Kiemelt Térség Klímastratégiájával, valamint a hazai és Európai Unió klímacélokkal is.

Problémafelvetés 4.

„A kiemelt térségi célok kapcsolódása a vármegyei tervekkel”

Javaslat 4.

A térségi tervekkel való kapcsolódás fontos része a végrehajtási tervnek, de nem szabad szem elől téveszteni a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiához és a Nemzeti Tiszta Fejlődési Stratégiához kapcsolását, amelyeknek ebben a térségben is meg kell valósulniuk.

Problémafelvetés 5.

„A program nemzetközi beágyazottsága”

Javaslat 5.

Az itt felvázolt szakmai kapcsolatok mellett a program végrehajtásának nemzetközi hátterét kell, hogy biztosítsák azok a nemzetközi egyezmények, amelyeknek Magyarország is aláírója, mint az Európai Unió Biodiverzitási Stratégiája, Az Európai Unió Klímastratégiája, az Európai Táj Egyezmény (amelyre az anyag hivatkozik is), a Párizsi Egyezmény, az ENSZ Biodiverzitási Egyezmény (CBD).

Véleményezésünk során a továbbiakban követjük a Végrehajtási Terv felépítését és a kiemelt térségi fejlesztések 2021-2027 címsorainak feltüntetése után írjuk véleményünket.

1. KLÍMAADAPTÁCIÓ

„Balatoni Klímaakadémia létrehozása”

A projekt jó, de a projekt tudománykommunikációs, disszeminációs célját tekintve kevés benne a tudományos partner. Alapvető fontosságú lenne, hogy a klímaváltozás és a helyi időjárási változások vizsgálatát végző, a vízrajzi folyamatok nyomon követését és modellezését, a klímareziliens mezőgazdasággal és településtervezéssel foglalkozó, az ökológiai közgazdaságtanban járatos szakmai műhelyek is kezdettől partnerei legyenek a projektnek. Ennek és az elmúlt időszak inflációjának fényében a forrásigényt is alulméretezettnek tartjuk.

“Kisléptékű infrastruktúra-fejlesztések a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás érdekében”

A tartalom vázlata jó, de a stratégiai és átfogó célok fényében szükségesnek látjuk a kiegészítésüket a mezőgazdaság és a természeti erőforrások klímaadaptációjával. Ezekben a területeken is létfontosságú segíteni kisléptékű infrastruktúra-fejlesztésekkel, mint pl. vízmegtartás, erózió mérséklése, védősávok, természetbarát halgazdálkodás, klímareziliens erdészet és állattartás, wetland rehabilitáció. A strandok klímaadaptációjában nem elsősorban az árnyékolás a fontos, hanem a változó vízszinttel kompatibilis vízparti létesítmények és partvédelem.

A szakmai partnerek közé fel kell venni a klímareziliens természetvédelemmel, mezőgazdasággal, településfejlesztéssel kapcsolatos kutatást, munkát végző szakmai műhelyeket, mert a lakosság, a civil szervezetek, a települési önkormányzatok és a BFT nem rendelkezik (még) azzal a szakmai háttértudással, ami ahhoz kell, hogy ezek a fejlesztések szakszerűen legyenek tervezve és ellássák a céljukat.

“Tájobszervatórium létrehozása”

Ahhoz, hogy egy ilyen rendszer létrejöjjön, elengedhetetlen egy szakszerűen felépített informatikai adatszolgáltató rendszer és az adatok térinformatikai integrációja. Egy tájobszervatórium és döntéstámogató rendszer üzemeltetésében az Európai Unió Copernicus Programjában szolgáltatott műholdas földmegfigyelési adatok kulcsszerepet tudnak játszani, hiszen a műszeres és helyi megfigyelésen alapuló adatokat kiegészítik térben és időben nagy

részletességű, térképszerű adatokkal, vizualizációkkal. Ezek az adatok lehetővé teszik a döntések hatásának térben és időben explicit modellezését is.

A tájobservatórium létrehozása projektben tehát elengedhetetlen a Lechner Tudásközpont és azon belül is a Földmegfigyelési Operatív Központ partnerként történő bevonása, továbbá adatgazdaként, monitorozó partnerként az Országos Vízügyi Főigazgatóság és a regionális vízügyi igazgatóságok, a Balatoni Limnológiai Kutatóintézet és a Központi Statisztikai Hivatal részvétele a projekt kezdetétől. Ennek fényében a projekt tervezett forrásigénye alulméretezett.

“Komplex vízpart-rehabilitációs program megvalósítása”

A parti létesítmények tervezésénél, építésénél figyelembe kell venni egyrészt a tó élővilága és emberi használata szempontjából optimális vízszintszabályzási rendet, amely jelentősen különbözik a mostani szabályzási rendtől, valamint a klímaváltozás miatt a szabályozási környezettől függetlenül is várható vízszint-ingadozásokat.

Minden változtatást a tó épített és természeti környezetében úgy kell kialakítani, hogy ingadozó vízjárás esetén is betöltse funkcióját. Ehhez meg kell tervezni és tesztelni kell azokat a partvédmű típusokat, amelyek kompatibilisek az emberi használattal, természetes élőhelyként is jól funkcionálnak és vízállási szélsőségek esetén is használhatóak. Kiemelt szerepet kell adni a természetes partvédelemnek a vízparti növényzet helyreállításával.

A tervezés és tesztelés időszakáig a Balaton vízpartrehabilitációs tervvel érintett területére változtatási tilalmat kell elrendelni.

A projektbe szakmai partnerként kezdettől be kell vonni a vízpart természeti környezetének, ökológiájának kutatásával foglalkozó szakmai szervezeteket (BLKI, Pannon Egyetem most már MATE Georgikon Campus), a vízszint és a vízminőség, továbbá a vízszint és a parti létesítményekre vonatkozó ár- és belvízkockázat modellezésében járatos szakmai szervezeteket (MTA-BME vízgazdálkodási kutatócsoport, Viziterv Environ) és létre kell hozni az együttműködést természetközeli, klímareziliens partvédelemben járatos hazai és külföldi intézményekkel, szakmai szervezetekkel.

A felsorolt feladatok sokaságára tekintettel a projekt költségvetését módosítani szükséges.

2. NÉPESSÉGMEGTARTÓ KÉPESSÉG ERŐSÍTÉSE

“Játékos Balaton”

A projekt megvalósítása véleményünk szerint nem járna jelentős népességmegtartó erővel. Fontos a régióon belüli turisztikára való fókuszálás, a helyi lakosság számára, rövid utazással elérhető programok, desztinációk nyújtása.

“Számít rád a Balaton”

A kezdeményezés hiánypótló szerepet tölt be, és potenciálisan nagy hatása lehet a fiatalokra. A munkahely és a lakhatás együttes támogatása nagy megtartó erő, főleg tanulmányi

támogatással együtt. Igen fontos feladat a szezonális munka helyett az egész évben stabilan rendelkezésre álló munkahely biztosítása, valamint a hosszú távú (családos) letelepedés támogatása.

Kérdés, hogy az önkormányzatoknak rendelkezésre állnak-e ehhez megfelelő lakások, és ha nem, tudják-e a lakásállományukat korszerű, klímareziliens módon, az épített környezetnek a természeti környezet rovására történő terjeszkedése nélkül biztosítani?

“Balatoni önkéntesség”

Kétségesnek tartjuk, hogy a projektet megvalósítása jelentős népességmegtartó erővel járna. A partnerek közé javaslnánk a Balaton-Felvidéki Nemzeti Park bevonását, a természetvédelemben és az ökoturizmus területén történő önkéntes munka remek szemléletformáló eszközzé válhat és népszerűsítheti a felelős viselkedést.

“Mozdulj Balaton”

Ebben a projekteben sem látjuk a népességmegtartó szerepet. Ez egy remek, bevált programlehetőség. Az évi egy akció mellett fontos lenne - akár a kisléptékű infrastruktúra-fejlesztések között is - a kishajós vízisportok lehetőségeinek megteremtését, valamint a kishajózásra alkalmas szezon kiterjesztését. A kajak-kenu, túrakajak, kishajós vitorlás sportokon kívül a SUP, kiteszörf, szörf, valamint a hajózáson kívül a nyíltvízi úszás szerepelhetne. Ezen sportok szezonjának hosszabbítása fontos vonzerőt jelent, amihez öltözők, zuhanyzók, szaunák, sólyák, csónak tárolási lehetőségek kiépítése szükséges. Nagyon fontos lenne a versenysporton és a nagyhajós vitorlázáson kívül a többi vízi sportág támogatása, elérhetővé tétele a helyi lakosság számára is.

“Kiemelt térségi- és településfejlesztési támogatások”

A tartalom jelen leírása nem értelmezhető, nincsen benne konkrét felsorolás, de még utalás sem arra, hogy voltaképpen milyen fejlesztéseket terveznek, így nem alkalmas véleményezésre.

A térség népességmegtartó képességét a lakhatáson, az egész éves munkalehetőségen, a bölcsödei és iskolai, egészségügyi ellátottágon keresztül lehet elérni, ebben a Balaton térsége sem kivétel.

3. TÉRSÉGI KOHÉZIÓ ERŐSÍTÉSE

“Balatoni partnerségi program”

Az integrált monitoring hálózat létrehozása akkor fogja a térségi kohézió céljait szolgálni, ha annak alapvető téradatait (légifotó, domborzati modell, topográfiai térkép, ingatlan-nyilvántartás, stb.) és a monitoring során gyűjtött adatok is nyilvánosak, mindenki számára könnyen hozzáférhetőek.

“Közbiztonsági program”

A motoros és nagyhajós vitorlás hajózásban az AIS rendszer bevezetése azonnal lehetővé tenné a szabályok sokkal következetesebb betartását, valamint részletesebb szabályok létrehozását (sebességkorlátozások, no-go zónák, zaj korlátozás, szennyezések forrásainak azonosítása, engedély nélkül közlekedő hajók azonosítása) és sokkal hatékonyabbá tenné a mentést. Az adatok térinformatikai jellege és a szükséges adat-infrastruktúra miatt szükséges a Lechner Tudásközpont bevonását partnerként a projektbe. A közlekedésbiztonsági fejlesztések során kiemelten fontos a nem személyautós közlekedés prioritizálása, a biztonságos, zavartalan gyalogos és kerékpáros közlekedés feltételeinek megteremtése.

“Balatoni Közlekedésszervező Iroda létrehozása”

Az intézmény működtetése nagyon sokat javítana a Balatoni tömegközlekedés feltételein. Szükséges a jelenlegi közlekedési infrastruktúra minél részletesebb felmérése, szakmai tesztelése a hiányosságok feltárása érdekében. A fejlesztések integrált szakmai tervezéséhez szakértők bevonását (pl. Mobilissimus Kft) javasoljuk.

“Balatoni Utastájékoztatási rendszer kialakítása”

A projektet megvalósítása fontos cél kell legyen az adatok online elérhetősége, valamint a turizmuson kívül a helyi lakosok érdekeinek szem előtt tartása is.

Kulcsprojektek

“vízügyi és közüzemi infrastruktúra fejlesztés”

"A Balaton új üzemeltetési rendjéhez szükséges fejlesztések"

Ezen fejlesztési tervek szakmai értékelése előtt alapvető fontosságú az új üzemeltetési rend szakmai kiértékelése. Az új üzemeltetési rend célja a tó vízszint-ingadozásainak, az alacsony vízjárású időszakoknak a megelőzése.

A vízszintszabályzás célrendszere és a jelenlegi vízszintszabályzási rend több szempontból is téves, felülvizsgálatra szorul. Az elmúlt évek során erről több előadás volt nyilvánosan elérhető. A felülvizsgálat ideje alatt javasolt a +100 cm-es felső küszöbérték visszaállítása vízminőségvédelmi, természetvédelmi okokból.

„1.A Balaton új üzemeltetési rendjéhez szükséges fejlesztések- mederkotrások:”

Az iszaptérkép elkészítése mellett szükséges a mederkotrási tervet felülvizsgálni. Az érintett szakmai műhelyek (BLKI, MTA-BME, BFNPI) állásfoglalása szerint kétséges, hogy a mederkotrás hozzájárul-e a vízminőség védelméhez. A zagyterek fejlesztése során kiemelten tekintettel kell lenni a vizes élőhelyek védelmére (jelenleg a zagyterek jelentős része Natura 2000 és/vagy Ramsari terület) és a tájvédelemre. A györöki zagyter reaktiválása egy új tájsebet hozott létre. Ipari kikötő létrehozására alkalmas lehet a Sió-zsilip alatt, de még a Kiliti duzzasztómű fölött a Siófoki volt hajógyár területe, így nem szükséges a tájképi, természetvédelmi és turisztikai szempontból oly értékes vízparton egy újabb építési beruházás.

Fontos volna rögzíteni, hogy új zagyter kialakítása a nádasok kárára nem létesíthető!

“2. A Balaton új üzemeltetési rendjéhez szükséges fejlesztések - mélyfekvésű területek feltöltése, partfalbiztosítások rendezése, vízminőségvédelem fejlesztése: “

A "Balatonpart közterületei partvédő műveinek és közvetlen háttérterületeinek rendezésére vonatkozó környezeti hatástanulmány (OVF-Viziterv Environ 2020)" egyértelműen leírja, hogy a vízpartoknak a megemelt vízálláshoz való igazítása költséges, óriási beavatkozásokkal jár, amelyek egyértelműen rontani fogják a turizmus feltételeit és károsítják a természeti környezetet, addig mindenképpen, amíg az építkezések lezajlanak - várhatóan utána is.

Ha a Balaton körüli partvédő művek nagy részét lebontjuk és megmagasítva újjáépítjük, az alapvetően fogja megváltoztatni a táj képét. Ha viszont a vízszintszabályzást átalakítjuk, a felső szabályzási szintet újra lecsökkentjük, ezeknek a beavatkozásoknak a töredéke válik szükségessé. A hatástanulmány több helyen megjegyzi, hogy a természetes nádasokkal védett strandokon nincs szükség újabb beavatkozásra, de azt is leszögezi ezzel ellentmondó módon, hogy természetközeli partvédelemre nincs műszaki megoldás.

A rossz állapotú partvédőművek helyreállítása valóban szükséges, de olyan módon, hogy az új partvédelem ingadozó vízállás esetén is be tudja tölteni ökológiai és turisztikai funkcióját is (strand, sétány, park). Szükséges tehát a jelenleg tovább használt BVK típusú partvédő mű újratervezése. A védműnek nem egyszerűen egy adott keresztmetszetben a parttal párhuzamosan megépített műtárgynak kell lenni, hanem az ökológiai parti zónát kell (minimális mértékben) úgy átalakítani, hogy a partél lehetőleg állandó helyen legyen és a szárazföldi létesítményeket ne károsíthassa a víz. Fontos szempont a víz megközelíthetősége fürdőzés és horgászat céljára is.

A mögöttes területek vízrendezése is szükséges, de ennek során nem szabad adottnak tekinteni a jelenlegi vízszintszabályzási rendet: a mögöttes területek vízrendezésének leghatékonyabb és egyben legolcsóbb módja a szabályozási szint visszaállítása arra a magasságra, amelyre a mögöttes területek csapadékvíz-levezető rendszere tervezve lett.

A nádasterképezésekhez tartozó tervek felülvizsgálata során be kell vonni a jogi partvonalon kívüli, a tóhoz közvetlenül csatlakozó víztesteken található nádasokat (helyesebben vízi, vízparti élőhelyeket) is.

A projekt a jelenlegi műszaki tartalommal, az aktuális vízszintszabályzási rend mellett ellentétes a projektkiválasztási kritériumrendszer 1., 2., 3. kritériumával, a természeti környezet, az ökológiai állapot erőteljes sérülésével jár, nem érvényesül a fenntartható tájhasználat elve, rontja a térség klímaadaptációs képességét.

“3. A Balaton levezető rendszerének korszerűsítése III. ütem:”

A levezető kapacitás növelését a Sió környéke természeti értékeinek megóvása mellett kell végrehajtani - a Sió-völgy településeinek a szép természeti környezet miatt jelentős kihasználatlan turisztikai potenciálja van. Fontos, megvizsgálandó lehetőségnek tűnik a Balatonkiliti és Siójut közötti szakaszon egy vizes élőhelyként is szolgáló vész tározó létrehozása, amely a Sió alacsony esése mellett is lehetővé tenné valamennyi víz gyors levezetését, a levezetés pufferolását is.

Az elmúlt évek aszályos nyarai rávilágítottak, hogy a vizet helyben meg kellene tartani. Ilyen megoldások hazánkban is készültek, a LIFE MICCA projekt keretében. A Balaton természetes puffer zónája a Nagyberek lehetne.

“4. vízügyi hajópark fejlesztése”

Fontos a beszerzendő hajók környezetbarát üzemeltetése.

“5. Balaton déli parti kisvízfolyások védképességének fejlesztése II. ütem:”

A kisvízfolyások árvízi biztonságát is befolyásolhatja az alsó szakaszokon a tó vízszintszabályzási rendje. A fejlesztések során fontos mérlegelni a vizes élőhelyek helyreállítását, a klímaadaptációs célként hangsúlyozott vízmegtartást az árvízbiztonság mellett. Nem biztos, hogy a keskeny, egyenes, kiépített trapézmeder ezek között az ideális kompromisszum. A kisvízfolyások alsó szakaszai és a hozzájuk kapcsolódó vizes élőhelyek fontos szerepet tölthetnek be a Balaton halállományának természetes utánpótlásában, ha fennáll az ökológiai és hidrológiai kapcsolat a tóval.

A kisvízfolyások “fejlesztése” nem járhat a meder kiegyenesítésével, betonozásával! Ez a természet jelentős rombolását jelenti nem csak a vízfolyásban, hanem a kapcsolódó területeken is.

“ 6. Balaton déli parti vízrajzi monitoring fejlesztése”

A céllal egyetértünk.

“7 Kincsesbánya-Kelet-balatoni reg. összekötése, előkészítés tervezés”

Az ellátásbiztonságban legalább ilyen fontos szerepet kell kapnia a víztakarékosságnak és a szállítás közbeni veszteségek mérséklésének a vezeték-hálózat karbantartásával. Ezeket a nem lehet kiváltani egy új vízáadó forrásnak a rendszerbe való bekötésével.

közlekedésfejlesztés

“1: Balatonfüred-Tapolca-Ukk/Keszthely szűk keresztmetszet kiváltás és villamosítás:”

A műszaki tervezés, kivitelezés során kiemelten fontos a keresztezett vízfolyások, vizes élőhelyek hidrológiai és ökológiai átjárhatóságát megőrizni. Jelenleg számos helyen a vasút elválasztja egymástól a közvetlen vízpart és a távolabbi part vizes élőhelyeit. Az ökológiai és vízrajzi elválasztó hatás jelentősen csökkenthető, ha a vízfolyások, árkok átereszeit nem csak a várható vízhozamhoz méretezik (a klímaváltozás és a várható villámárvizek miatt is fontos ezeknek az elővigyázatos túlméretezése), hanem célnak tekintik, hogy a vízi vagy vízhez kötődő élőlények is át tudjanak járni a vasút egyik oldaláról a másikra. Az ideális az lenne, ha a vízi, vízparti növényzet a vasúti hidak, átereszek alatt is tudna folytatódni, így fennmaradnának, illetve helyreállnának az ökológiai összeköttetések, amelyeket a vasút elvágott.

A vasúti közlekedés tervezése során fontos szempont, hogy ne csak az üdülőhelyek eléréséhez tervezzék a várható forgalmat, hanem a helyi lakosság számára is jól használható közlekedési alternatívát nyújtson a vasút egész évben.

“2: Dél-balatoni vasútállomások rekonstrukciója: “

Itt fontos lenne hatékony intermodális csomópontokat kialakítani a kerékpáros, buszos, gyalogos, autós közlekedéssel. Ideális lenne a vasútállomásokon kerékpárkölcsonzó vagy közbringa szolgáltatás biztosítása, fontos lehet a csomagmegőrző szolgáltatás. Céluul kell kitűzni, hogy egy balatoni nyaralás utazással együtt családok számára is kényelmesen megvalósítható legyen személyautó használata nélkül.

“3. a Balaton vasúti körbejárhatóságának biztosítása: “

Remek cél.

“4: Balatonfüred forgalomcsillapítási projekt: “

Balatonfüred keleti városkapujának és a Germering csomópontnak a kiépítése során fontos cél a gyalogos és kerékpáros közlekedés, valamint a tömegközlekedés elősegítése az autós közlekedéssel szemben. A városon belüli forgalomcsillapítási megoldások során törekedni kell a kerékpáros és gyalogos helyi közlekedés (nem csak turizmus!) biztonságos lehetőségeinek megteremtésére, megkönnyítésér.

“5: Balatoni elektromobilitási projekt I. “

Hatalmas előrelépés lehetne, ha a buszokon kerékpárt, ideális esetben akár vízi sporteszközt - pl utánfutón - lehetne szállítani.

“6: Balatoni elektromobilitási projekt II. előkészítés: “

Az elektromos személyautós közlekedés támogatása közpénzből egy nagyon szűk és eleve tehető réteg javát szolgálná csak. Az elektromos személyautós közlekedés az autózás negatív környezeti és társadalmi hatásai közül a zajt és a légszennyezést csökkenti, de az autózás területhasználati nyomását (amely a Balatonon a legnagyobb probléma a közlekedés hatásai közül) egyáltalán nem. Fontos volna, hogy először készüljön a Balaton vidékére egy átfogó közlekedési koncepció a végrehajtási terv prioritásai mentén, majd az elektromos személyautós közlekedés azt a támogatást kapja, amely a koncepció szerint indokolt.

A közbringarendszer és/vagy kerékpárkölcsonzó hálózat, autómegosztó hálózat kiépítése a Balaton körül, a vasúti és buszos közlekedés fejlesztése jobban szolgálná az átfogó célokat.

“7: Balatonszentgyörgy-Keszthely vonalszakasz korszerűsítése, Keszthely állomás vágányhálózatának átépítése”

Itt is szükség lehet az 1. pontban kifejtett intézkedésekre, hogy a vasútnak a természetes élőhelyek feldarabolódásában játszott szerepe mérséklődjön.

8, 9, 10,

“11: 77-es főút és a csatlakozó úthálózat fejlesztése: “

Az úthálózat fejlesztése jelentős területhasználati nyomással, környezetkárosítással jár az amúgy is erősen terhelt térségben, és tájképi hatása sem elhanyagolható. A terv Tótvázsony-Nagyvázsony térségében elsősorban intenzíven használt mezőgazdasági területeket érint, de elengedhetetlen az útfejlesztéshez a gondos környezeti hatástanulmány. A térség tömegközlekedésének fejlesztése segíthet a személyautó-forgalom növekedésének lassításában, vagy akár a növekedés megállításában és a középtávú klímacélok értelmében a személyautós közlekedés szerepének csökkentésében. Ez a projekt ellentétes a projektkiválasztási kritériumrendszer 1., 2., 3. kritériumával, a természeti környezet sérülésével jár egy nem fenntartható közlekedési megoldás javára.

A 77-es főút 2x2 sávokra bővítését sem forgalomszámlálási adatok, sem más igények nem támasztják alá. Ugyanakkor ismert az úthálózatok bővítésének forgalom generáló hatása. Az nem lehet cél, hogy a Balaton-felvidékre nehezedő közlekedés eredetű nyomás fokozódjon, mivel ez rontaná a térségben élők életminőségét. A táj átalakítása a térség természeti vonzerejét csökkentené. Az élőhely megszüntetésével és szétdarabolásával a vadon élő állatok génáramlását is fokozottan leszűkítené.

“12: M8 autópálya hiányzó szakasz: “

A megvalósíthatósági tanulmány és a tervezés során tekintettel kell lenni az új út környezeti hatásaira, lehetséges opciónak kell tekinteni azt is, hogy az útszakasz nem épül meg. Veszprém a 710-es útról jelenleg jól megközelíthető a 72-es úton. Egy újabb gyorsforgalmi út kiépítése ezzel szinte párhuzamosan nem fogja jelentősen rövidíteni az utazási időt vagy csökkenteni a forgalmat. Ez a projekt ellentétes a projektkiválasztási kritériumrendszer 1., 2., 3. kritériumával, a természeti környezet sérülésével jár egy nem fenntartható közlekedési megoldás javára.

“13: Keszthely-Hévíz kötőtpályás kapcsolat megteremtése”

Jó cél.

Projektválasztás a kiemelt térségben

A kritériumok itt listázott sorrendje egyúttal azok között fontossági sorrendnek is kell tekinteni. Ha a térségi projektek kiválasztása ezen prioritások mentén történne, az jelentős fordulat lenne a térség fejlesztésében, és valóban sikeresen alapozná meg a terv céljainak megvalósulását. Fontos feladat lesz az egyes projektek megvalósulása után is kiértékelni, hogy ezeknek a kritériumoknak megfeleltek-e.

A fentiekben listázott vízügyi és közüzemi infrastruktúra projektek közül az 1-es, de különösen a 2-es; a közlekedési projektek közül a 11-es és a 12-es nyilvánvalóan nem felel meg ezeknek a prioritásoknak, nem érvényesül a fenntartható környezet és tájhasználat elve, nem járulnak hozzá a térség jó ökológiai állapotának fenntartásához.

1. "Hozzájárul-e a fejlesztés a kiemelt térség jó ökológiai állapotának fenntartásához?"

Az indoklácson módosítani szükséges, a tó és a táj jó ökológiai állapotának nem csak az erőteljes megváltoztatása jár a versenyelőny elvesztésével. A jó ökológiai állapot kismértékű romlása is

fejthet ki igen erős hatást a térség versenyelőnyére, ugyanis a tó és a táj ökológiai rendszere most is jelentős terhelés alatt van, számos folyamata igen érzékeny, egyes fontos összefüggései kevésbé ismertek.

Az EU Magyarország által is jóváhagyott Biodiverzitási Stratégiájában érvényes "no net loss of Biodiversity" szabályt kell érvényesíteni: a tó és a táj jó ökológiai állapotának csökkenése csak ott és olyan mértékben megengedhető, ahol az igazoltan kompenzálható más releváns területek helyreállításával. Ahol és amilyen mértékben nem kompenzálható, ott nem szabad a módosítást végrehajtani.

2. "Érvényesül-e a fenntartható környezet és tájhasználat elve"?

A településrendezési terveken túl a térségi, települési arculati kézikönyvekre is figyelemmel kell lenni a tájkarakter védelmében. Ezek számos esetben részletesen is leírják, hogy milyen a településre jellemző beépítés és tájhasználat, amelynek fennmaradása fontos cél a turisztikai vonzerő és a környezeti fenntarthatóság szempontjából is.

3. "Hozzájárul-e a fejlesztés a térség klímaadaptációs képességének fejlesztéséhez?"

Ez a kritérium kiegészítésre szorul, a Magyarország által is ratifikált klímavédelmi egyezmények, a nemzeti és vármegyei, a Balaton térség klímastratégiák értelmében ugyanilyen fontossággal kell vizsgálni azt is, hogy a fejlesztés hozzájárul-e a klímaváltozás mérsékléséhez. A javasolt szöveg tehát "Hozzájárul-e a fejlesztés a térség klímaadaptációs képességének fejlesztéséhez és a helyi és globális klímaváltozás mérsékléséhez?"

4. "Érvényesül-e a barnamezős területek prioritása a zöldmezős beruházásokkal szemben?"

Ez egy nagyon fontos szempont. Valóban elsősorban a parti, partközeli, valamint a jelentős tájképi értékkel bíró településeken, de nem csak ott! A Balaton ökológiai rendszerének hálózatossága miatt egy a vízparttól távolabbi beruházás is fejthet ki jelentős hatást a tó élővilágára, vízminőségére, a tó és a táj ökológiai egységére és turisztikai vonzerejére.

A barnamezős beruházás prioritását nem csak az építési telkek szintjén, hanem a telkeken belül is érvényesíteni kell. Egy-egy új épület esetén az kell, hogy legyen az ellenőrzött kritérium, hogy a korábban a területen álló épületek alaprajzába, térbeli körvonalába beilleszkedik-e, vagy annál nagyobb teret, területet foglal. Barnamezős beruházások esetén is ragaszkodni kell a terület meglévő természeti értékeinek (zöldfelületek, fák, vízparti növényzet, vizes élőhelyek) megóvásához, az új beruházás csak ezek károsítása nélkül valósulhat meg. A parti régióban semmiképpen nem csökkenhet a természetes élőhelyek és a mesterséges zöldfelületek területe, állapotuk nem romolhat.

Kerülni kell az idegenhonos, esetleg invazív növények telepítését a térségben. Sok faj kivadulási képességét alábecsüljük.

5. "Hozzájárul-e a fejlesztés a kiemelt térség kedvező szociológiai összetételű népességmegtartó-képességének erősítéséhez?"

Fontos lenne definiálni, hogy mit értünk "kedvező szociológiai összetétel" alatt, anélkül nem ellenőrizhető, nem vizsgálható ez a prioritás a gyakorlatban.

6. "Hozzájárul-e a fejlesztés a kiemelt térség belső területi különbségeinek mérsékléséhez?"

7. "Hozzájárul-e a fejlesztés a térségi ágazati/intézményi szereplők közötti kooperáció erősítéséhez?"

8. "Hozzájárul-e a fejlesztés a térség hazai és nemzetközi gazdasági versenyképességének javulásához?"

Fontos definiálni, hogy mit értünk "gazdasági versenyképesség" alatt és milyen távon. Fontos cél lenne a térségben a mentőöv-gazdaság (Donut Economy, sensu Raworth 2017), vagyis a generáción belül és generációk között is igazságos, a természeti erőforrások korlátain belül megmaradó, de mindenkinek az emberhez méltó élet feltételeit biztosító gazdaság. Ez a cél jelentősen fontosabb a gazdasági növekedésnél, amely természeti erőforrásokra épülő gazdasági rendszerben mindenképpen korlátokba ütközik azok véges volta miatt - márpedig a Balaton egy természeti erőforrás.

A gazdasági versenyképesség mérlegelésénél is fontos szempont kell, hogy legyen az adott projekt "jövőbiztos" volta - tehát az, hogy a várható környezeti, társadalmi változások mellett is jövedelmező-e, betölti-e céljait.

A végrehajtás kiemelt térségi intézményi háttere

"A Balaton Fejlesztési Tanács"

"Térségi feladatellátás - tematikus munkacsoportok"

A BFT honlapja szerint a munkacsoportok kialakítása megtörtént. Fontos lesz a szakértők kiválasztását átlátható folyamatban, magas szakmai színvonalon végrehajtani. A korábban írtak szerint fontos külső szakértők bevonása a természettudományok, műszaki tudományok, társadalomtudományok területéről a három munkacsoportba. Így valósulhat meg a megfogalmazott cél: "A munkacsoportok felülvizsgálati tevékenysége nem csak a fejlesztések végrehajtására kell, hogy szorítkozzon, hanem a fejlesztési koncepció félévenkénti felülvizsgálatát is szükséges az adott szakmai specializációval elvégezni."

Elengedhetetlen a munkacsoportok átlátható működése, az elkészült anyagok nyilvánosságának biztosítása.

Partneri hálózat

"Minisztériumok"

Az együttműködő partnerek közé mindenképpen szükséges felvenni a többi minisztériummal azonos szinten az Agrárminisztériumot, és az Energiaügyi Minisztériumot, mint a hazai természetvédelem és környezetügy és körforgásos gazdálkodás legfontosabb szerveit. Enélkül nincs kellően magas szintű szakmai kontroll a végrehajtási terv legfőbb prioritásainak, az átfogó célok és stratégiai célok megvalósulása fölött.

"Kutatóintézetek, egyetemek:"

Az együttműködő partnerek listájában fel kell venni az MTA-BME Vízgazdálkodási Kutatócsoportot.

Ez a csoport az elmúlt évtizedben a Balaton vízminőségével és vízállásával kapcsolatban élvonalbeli kutatásokat hajtott végre, amelyek nagyon fontos összefüggéseket tártak fel. A társadalmi célok megalapozása érdekében fontos lenne a közvetlen együttműködés a társadalomtudományok terén is.

“Civil és érdekvédelmi szervezetek: “

Az együttműködő partnerek közé fel kell venni a Nagy Tavak Koalíciót, amely az elmúlt években a Balatoni természetvédelem egyik legaktívabb civil szervezetévé alakult.

Monitoring és értékelési terv

A tervek leírásából kimaradt, de igen fontos szempont, hogy ezeket a jelentéseket bárki számára nyilvánosan elérhetővé kell tenni az összegyűjtött adatokkal, térképekkel együtt.

“1.1 A vízgazdálkodás, vízügyi infrastruktúra-fejlesztés”

Mutatói között nem elég a Balaton nitrogén, foszfor, klorofill-a koncentrációját megadni, hanem a tóba érkező nitrogén, foszfor terhelést kell megadni befolyónként, illetve a diffúz terhelés mennyiségét (KDT VIZIG), beleértve a horgászati célú csalogató-helybentartó etetésből származó terhelést is. A Balatoni Halászati Non-profit Zrt, folytatni kell a 2021-es felmérést.

Mennyiségi mutatók helyett minőségi indikátorok meghatározására is törekedni kell. Nem a nádasok mennyiségének, de minőségének javulása lehet fontosabb indikátor. A partszakasz rehabilitáció hossza helyett helyreállított vizes élőhelyek területe stb. Jelző vagy indikátor fajok megnevezése, mint pl. a fülemülesitke (*Acrocephalus melanopogon*), bölömbika (*Botaurus stellaris*) a nádasok, mint élőhelyek minősítésére.

“1.3 Integrált településfejlesztés”

Itt a mutatók között meg kell adni a kiépített kerékpárutak hosszát, valamint a tömegközlekedés utaskilométer-adatait is.

Itt is fontos volna minőségi indikátorok kidolgozása, pl. a vízvezeték fm helyett vagy mellett az elfolyt ivóvíz mennyiségének csökkenését vizsgálni.

“2.1 Természetvédelem”

Itt a mutatók között meg kell adni a védett természeti élőhelyek aktuális területét a védelmi besorolással együtt, valamint a védett fajok, Natura 2000 jelölő fajok aktuális veszélyeztetettségi besorolását a térségben, a Natura 2000 élőhelyek aktuális állapotát a térségben (Natura besorolás szerint), valamint a térség többi természetes élőhelyeinek aktuális állapotát, tájkarakter indikátorok szerint.

Folytatni kell a nádas monitorozását. A meglévő nádasok megőrzése mellett minőségének javítása a legfontosabb. A nádaratás kételtű eszközök beszerzésével ezt a célt remekül szolgálhatná.

Meg kell adni az ökológiai gazdálkodásban művelt, zöldítési jogcímek alapján támogatott és az agrár-környezetvédelmi programban részt vevő megművelt területek mennyiségét (Magyar Államkincstár)

“2.2 Klímavédelem”

Itt a mutatók között meg kell adni a régió széndioxidmérlegét, legfontosabb üvegházgáz kibocsájtóinak éves terhelését. Új mutatószám, klímaindex kidolgozása mellett fontos mérőszám lehet a települések biológiai aktivitás érték alakulásának vizsgálata. Ezek az adatok a 9/2007 ÖTM rendelet szerint rendelkezésre állnak a településeken.

“2.3 Erőforrásvédelem”

Itt a mutatók között a talajok állapotát (TAKI adatbázis) és a felszín alatti vizek mennyiségi és minőségi mutatóit (OVF, TAKI), a természetes (nem burkolt) talajfelületek kiterjedését (CORINE, MEPAR, NÖSZTÉP) is szükséges vizsgálni

“5.1 Elérhető Balaton program”

A mutatók között meg kell adni a távolsági buszok és a helyi tömegközlekedés utasforgalmi számait is, beleértve a tömegközlekedési eszközökön történő kerékpár-szállítás forgalmi mutatóit.

“5.3 Lokális forgalomcsillapítási intézkedések”

A mutatók között nem elég megadni a települési forgalomcsillapítási intézkedések számát, hanem azok hatását is szükséges monitorozni. Kérdőíves vagy más felméréssel vizsgálni kell, hogy a forgalomcsillapítással párhuzamosan javult-e a zajterhelés, az élhetőség, az aktív közlekedés lehetőségei.

“7.1 Mezőgazdaság, helyi termékek”

Meg kell adni a mutatók között a következő művelési ágakkal érintett területek nagyságát. Minőségi borszőlő ültetvény, Egyéb borszőlő ültetvény, Gyümölcsös (minden haszonnövény), Hagyományos gyümölcsös (minden haszonnövény), Konyhakertek, Állandó gyepek (kaszált), Állandó gyepek (legeltetett), Erdő, Pihentetett terület. Ezek hozzáférhetőek a Magyar Államkincstár Közvetlen Támogatások Főosztálya által a mezőgazdasági támogatások ellenőrzésére használt térképi adatbázisából, évente frissítve, szükség esetén akár 10 m térbeli felbontásban.

“8.2 Időskori ellátások és szolgáltatások fejlesztése”

A mutatók közé be kell venni az időskori ellátásban részesülő személyek számát.

“8.3 Rehabilitációs szakellátások és szolgáltatások fejlesztése”

Meg kell adni a rehabilitációs szakellátásban részesülő személyek számát.

A rendelkezésre álló pénzügyi forrás soknak tűnik, de valójában akkor hatékony az elköltése ha a problémák gyökerét igyekszünk vele megoldani. A források szétaprózása nem célszerű.

Kommunikációs terv

A fentebb említett "Klímaadaptációs csomag - tájopszervatórium létrehozása" projektnek megfelelően az itt felsorolt monitoring adatokat is nyilvánosan elérhetővé kell tenni, és egy közérthető, jól használható és kereshető online felületen bemutatni. A BFT-nek nyíltan hozzáférhető, közérthető éves jelentésben és szintén nyílt szakmai háttéranyag formájában kell tájékoztatnia az érdeklődő lakosságot és a Balatonnal foglalkozó szakmai műhelyeket.

Összefoglalva fő javaslatunk a Végrehajtási terv módosítására

- Javasoljuk a tó és vízgyűjtője integrált vízgazdálkodásának megvalósítását, vízminőségének biztosítását, a tó ökológiai rendszerének megvédését, a vizes élőhelyek megtartását, mert ezek nélkül a fejlesztések okafogyottá válhatnak.
- Javasoljuk, hogy a Végrehajtási terv szövegébe kerüljön be: A magas minőségű környezet biztosítása nem elsősorban technológiai kérdés, hanem elsősorban szemléletváltás kérdése. A magas minőségű környezet azon múlik, hogy a jelenlegi természeti környezetet hogyan óvjuk meg és állítjuk helyre. A természeti környezet és az épített környezet "fejlesztését" úgy kell fenntarthatóan végrehajtani, hogy a jövőben várható természeti, társadalmi, gazdasági változások bekövetkeztével is vonzó és biztonságos legyen.
- Javasoljuk a három fő fejlesztéspolitikai fókusz között a klímaadaptáció mellett, azonos fontossággal a klímaváltozás mérséklését is szerepeltetni. Ezt a célt a konkrét intézkedések megvalósítása és az új projektjavaslatok, pályázatok értékelése során is következetesen kell végig vinni.
- Javasoljuk a vízszintszabályzási rend felülvizsgálatának szükségességét a Végrehajtási tervben szerepeltetni. Elengedhetetlennek tartjuk egy szakmailag megalapozott és nyíltan kommunikált gazdasági hatástanulmány készítését, szükség esetén új vízszintszabályzási rend alkalmazását. A felülvizsgálat befejezéséig a vízpartrehabilitációs tervvel érintett sávra változtatási tilalmat kell elrendelni. Az új vízszintszabályzási rendhez és a várható vízszint-változásokhoz alkalmazkodó, jövőbiztos módon kell a Balaton és a befolyók vízpartjának rendezését elvégezni.
- Javasoljuk a nyílt adatpolitika következetes érvényesítését a monitoring és a tájjobszervatórium során. A térség gazdasági versenyképességének növekedése, a fenntartható tájrehabilitáció és településtervezés, a természeti értékek megőrzése szoros együttműködést kíván a lakossággal, a civil szférával, az önkormányzatokkal. Ehhez nagyon fontos motiváció a nyílt és közérthető tájékoztatás. Az érdeklődők számára nyilvánossá kell tenni az összes releváns adatot, de a jogi lépés nem elég. Fel kell építeni azt az adat-infrastruktúrát (erről szólna a tájjobszervatórium), amelyben az érdeklődők az adatokhoz hozzáférnek és azokat értelmezni tudják.

Kun Zoltán
elnök

Tarróné Gyarmathy Andrea
Balatoni koordinátor